

Σ. Laszowski.

Orkuena delectiva

in

Turongia.

Katol. List

1911. 16. III

Zapise

KATOLIČKI LIST.

Izlazi svakog četvrtka.

Cijena mu je za domaće 10 K
Za vanjske 12 K
Za inozemstvo 14 K

Curate strenue, ne Ecclesiae castra
defensoribus careant in regno Croatiae.

LEON XIII. u Breveu na urednika
„Kat. Lista“, dne 4. travnja 1900.

Rukopisi se ne vraćaju.

Pretplatu prima uredništvo u Zagrebu,
Kaptol br. 29. (Nadb. sjemenište).

Broj 11.

U Zagrebu, 16. ožujka 1911.

Tečaj 62.

Crkvena desetina u Turopolju.

Odlomak iz povijesti Turopolja. Piše E. Laszowski.

Turopolje je kao i svi predjeli zagrebačke biskupije od najdavnijih vremena podavalo kralju kunovinu i desetinu krmaka. Kad je god. 1201. kralj Mirko na molbu zagrebačkoga biskupa Dominika potvrdio crkvi zagrebačkoj njezine stare posjede, darovao je ujedno biskupu zagrebačkom i njegovim nasljednicima na biskupskoj stolici svu koliku desetinu kuna i krmaka, što no se pobirala za kralja u opsegu zagrebačke biskupije.¹

Od toga vremena ubirali su zagrebački biskupi po Turopolju koli desetinu kuna, toli i krmaka. To podavanje sastojalo je prema starom običaju u sljedećem: Oni, koji su imali krmke ispod 4 palice (baculis), imali su dati osmorici konjanika po jedan objed ili večeru. Pod tim konjanicima za cijelo imaju se razumijevati ubirači desetine, odnosno biskupskih daća. Koji imagjahu četiri krmka, nijesu bili dužni davati nikakove daće, nu koji imagjahu više od četiri, morali su od svake glave davati četiri denara. Od krmaka pako, što ih gojiše izvan svojih kuća, dužni su bili podavati desetinu. Isto tako imali su i turopoljski kmetovi podavati daće i desetine. Takove bijahu daće pod konac XIV. vijeka, što ih Turopoljci podavahu biskupu, odnosno kaptolu zagrebačkomu, i koje im je biskup Eberhard Alben 18. augusta godine 1339. u Ivaniću potvrdio, naloživši medvedgradskim kaštelanima, da se pod nikojim uvjetom ne usude u ove stare običaje dirati.²

Megjutim ali Turopoljci nijesu plaćali najtočnije desetinu zagrebačkom kaptolu, te se radi toga potužio kaptol kod kralja Sigismunda. Ovaj naloži zagrebačkom biskupu Eberhardu Albenu, da prisili Turopoljce na podavanje desetine kaptolu. Iz Dubrave

dne 27. septembra 1399. upravio je biskup vrlo oštar nalog na Turopoljce, u kojem im nalaže, da svoju dužnost glede podavanja desetine zagrebačkom kaptolu vršiti imadu i da smjesta pogju do kaptola i s njime da se nagode glede odštete nanešene mu štete. Ne učine li to, zaprijeti im se izopćenjem, te je ovlastio sve svećenike župnike po Turopolju, da to izopćenje provedu, čim im sa strane kaptola za to stigne nalog.¹

Nemamo vijesti o uspjehu toga naloga, ali se može predmijevati, da su se Turopoljci pokorili. Ali kad je na biskupsku stolicu zasjeo Ivan Alben, brat pokojnoga Eberharda Albena, znali su si Turopoljci u njega ishoditi pisma, kojima im je zajamčio, da nijesu dužni plaćati desetinu kaptolu. Kad su na to za cijelo obustavili podavanje desetine kaptolu, iznio je kaptol pred biskupa gore spomenuti nalog biskupa Eberhada. To je sklonulo biskupa Ivana, da je 1. septembra god. 1342. u Dubravi izdao nalog na Turopoljce, da imadu sve kolike desetine podavati kaptolu. Ujedno je potvrdio zagrebačkomu kaptolu rečenu povelju Eberhardovu u cijelosti.²

To je opet Turopoljce prisililo na podavanje desetine. Kaptol je znao to svoje pravo dobro čuvati, te je pače i u isprave, koje je sastavljao i izdavao glede posjeda turopoljskih, umetavao opasku, da desetine koli kaptola, toli i crkve zagrebačke ostanu nedirnite (decimis nostris et ecclesie nostre semper salvis remanentibus).³ Unatoč svemu tomu opet su Turopoljci počeli kaptolu uskraćivati desetinu, tako da je ban Friderik Celjski 1. juna god. 1453. potvrdivši gornju listinu biskupa Ivana, naložio zagrebačkom županu Gjuri Farkaševu iz Obreža, njegovim

¹ Tkálčić: Monum. episcopatus Zagrab. I. 11.—16.

² E. Laszowski: Povjes. spom. Turopolja. I. 148.—9. Ovo djelo citirat ćemo dalje samo oznakom sveska i stranice.

¹ I. 148.—150.

² I. 235.

³ I. 301., 334., 417., 419. II. 543. III. 130., 131., 297.

podžupanima i sucima plemića županije zagrebačke, te Erhardu Hohenwarтеру, kapetanu medvedgradskomu, Seboldu (Majaru) kapetanu grada na Griču u Zagrebu i stupničkomu Smoliku, da prisile Turopoljce na plaćanje desetine. To isto učini gotovo doslovnom poveljom i ban Ulrik Celjski 24. augusta god. 1453. Oba bana to učiniše ne samo kao banovi, već i kao štitnici i branitelji zagrebačke crkve (tutor et advocatus ecclesie Zagrabiensis). Ovu povelju bana Ulrika Celjskoga potvrdi 26. aprila god. 1456. i sam kralj Ladislav u Budimu na molbu zagrebačkih kanonika Markvarda arhidjakona vrbovečkoga i kanonika čuvara te Klementa Gorjanskoga.¹

Iz polovine XV. vijeka (1459.) sačuvao nam se jedan popis desetine, što ju podavahu Turopoljci zagrebačkom kaptolu. Iz ovog popisa vidimo, da se desetina u Turopolju podavala od žita i vina. Desetina vina mjerila se na kable, a žita na kupove (capacia). Turopoljski vinogradi bili su tada u Jelkovoju Gorici, Draškovdolu, Vesnici, Budecdolu, Sveličdolu, Novakima, Kostanjevcu, Mozočanju, Peršinom vrhu (danas Peršinovac), Markuševom vrhu (Markuševac), Dragonošću, Rodmancu, Dubrancu, Gustilnici, Jerebiću, Vukomeriću, Bukovčaku i Lučilici. Kako vidimo, gotovo svi vinogradi bijahu u Vrhovlju, a uslijed toga bila je tu vrlo neznatna desetina žita, dočim je u Polju podavana isključivo žitna desetina koje u naravi, koje u vrijednosti novca.²

Oдношaj između Turopoljaca i kaptola zagrebačkoga doskora se poremeti poradi desetine. Turopoljci naime ustvrđiše, da nijesu dužni podavati desetinu kaptolu, jer su plemići, i tako uskratiše podavanje natrag od 20 godina. Procjenitelji i svjedoci Ivan, altarista sv. Jeronima, Klement, rektor hospicijala sv. Marije na Griču, Mihalj, sin Jurja iz Dobrekuće, Petar, sin Mihalja Bildpergera iz Tifera i Jakob, sin Pavla Zagrepčana, ustanoviše, da je kaptol kroz to 20 godina tom uskratom desetine trpio štetu od 10.000 for.

Tako dogđe god. 1466. do ozbiljna sukoba između kaptola i Turopoljaca. U taj čas bijaše Vinando, opat zagrebačkih Cistercita, po crkvenom saboru bazilejskom novoimenovani čuvar prava i dobara kaptola i crkve zagrebačke. Kaptol podiže tužbu protiv Turopoljaca: Antuna Trupčaka, Dimitra Petrušića i sinova Jurja Supana, Tomšeka Želčića iz Čeha, Gala kovača, Lucije i Kate udove Gjüre Dobranića, Andrije, Benka, Fabijana, Verčeka, Pavla Gerdenića, Žuže iz Jerebića, Trupka Petrinića, Andrije iz Lukavca, Baltazara, Dimitrija i Pavla Krikića, Valenta Domjankovića iz Lužja, Petra Mihalića, Ivana Volarića i Grgura Antunova iz Lužja i ostalih, koji uskratiše desetinu. Pred opata Vinanda iznesen

je taj spor na sudu 28. juna god. 1466. Turopoljce zastupaše Gal iz Velikog Lukavca. Pošto je sindik kaptola razložio stvar, dokazujući, da su Turopoljci dužni podavati desetinu vina i žita te od svega, od česa se desetina podaje, zamolio je taj duhovni sud, da se Turopoljci prisile na to podavanje. Nato je zastupnik Turopoljaca izjavio, da Turopoljci kao plemići niti su obvezani, niti hoće podavati kaptolu desetinu, nu voljni su ju davati od svojih kmetova. Nato je zastupnik kaptola izjavio, da tu nema govora o desetini kmetova, već o desetini Turopoljaca, koji su dužni podavati glasom povelja kralja Matije i Ladislava, zagrebačkih biskupa Ivana i Eberharda te knezova Celjskih. Tom zgodom predočio je gore spomenute isprave, na što je zastupnik Turopoljaca zamolio, da se ta pravda iznese pred kralja. Opat Vinando odredi slijedeće ročište na 15. dan, pozvavši Turopoljce, da svoje tvrdnje dokažu pismima.

Nije nam zabilježeno, jesu li Turopoljci na urečeno ročište došli, i kako su svoje pravo dokazivali. Čini se po svemu, da nijesu ni došli na ročište. Zato je opat Vinando pozvao Turopoljce na dan 18. jula u Cistercitski samostan u Zagrebu, da dogju pred njega, i da saslušaju konačnu osudu u toj parnici. I taj poziv bio je bez uspjeha, jer se Turopoljci ne pokazaše u Zagrebu. Sad ih opet konačno pozove o večernji 31. jula pred sebe, da čuju i vide, koliko duguju kaptolu na dužnoj desetini i na parbenim troškovima, pošto je bila osuda — da su dužni kaptolu davati desetinu — pravomoćna na temelju ogluhe na poziv za 18. jula. I ovaj put se Turopoljci oglušiše, na što je sindik kaptola na vratima stolne crkve zagrebačke proglasio Turopoljce dužnima nositi parbene troškove, i da padaju pod ovrhu. Šteta je ustanovljena na 600, troškovi na 14 for.

Pošto je duhovni sud, kojemu je predsjedao opat Vinando, vidio, da Turopoljci ostaju kod uskrate desetine, sastao se opet 2. augusta u cistercitskom samostanu sv. Marije u Zagrebu. Tu je izdano pismo na biskupe i svećenstvo, te svjetovne velikaše i oblasti, kojim se javlja, da su Turopoljci, ako iza prve opomene ustraju tri dana u neposluhu prema osudi Vinandovoj, stavljeni pod crkveni interdikt;¹ ako budu unatoč tomu daljna tri dana ostali nepokorni, bit će izopćeni iz crkve.²

Sada nam je jasno, zašto su Turopoljci već 22. augusta g. 1466. imenovali više svojih zastupnika, koji će ih zastupati pred crkveno-svjetovnim sudom.³ Kako se čini, spremahu se na daljnju parnicu protiv kaptola.

Turopoljci nijesu popustili, oni ostadoše kod svoga, da kao plemići ne plaćaju desetinu. Čini se, da je kaptol megjutim čekao, pošto je tekar slije-

¹ I. 307., 309., 363.

² 390.—395.

¹ Zatvore im se crkve i uskrate crkveni obredi.

² I. 437.—454.

³ I. 454.—7.

deće godine 1467. polovinom korizme stavio na turopoljske crkve interdikt, uslijed česa je mnogo umrlih turopoljskih plemića za to vrijeme pokopano izvan groblja. Turopoljci se obratiše na podbana Ladislava Hermanova Grebengradskoga, koji je u četvrtak prije Duhova došao pred zagrebačke kanonike, te ih pozvao, da imadu svoje zahtjeve glede desetine dokazati, pošto Turopoljci kao plemići nijesu dužni plaćati desetinu, dočim su voljni ovu davati od svojih kmetova; podban pozove kaptol, da to iznese pred svjetovni sud. Na to ne odgovori kaptol ni bijele ni crne. O tom je izdao podban Turopoljcima posebni spis.¹

Interdikt stavljen na Turopolje vrlo su teško podnašali Turopoljci. To je neke sklonulo, da su se i pokorili. Tako je došao (1467.) pred kaptol Valentin Blažeković i Ivan Jakopović te Pavao Štefoić iz Češke Obreži pristojališta grada Lukavca, te su u svoje ime i svih stanovnika istoga sela izjavili, da su pripravnici unaprijed podavati crkvenu desetinu, kako je ona onomadne uregjena sa strane biskupa i hrvatskih stališa i da su pripravnici za zadnje dvije godine, što uskratiše desetinu, dati naknadu.²

Turopoljci potužiše se ujedno i kralju Matiji. Ovaj upravi iz Kološvara 30. septembra god. 1467. pismo na zagrebački kaptol, u kojem mu spočituje, da nepravedno ubire desetinu od Turopoljaca, pače,

da to čini skroz inače, nego li je o tom odregjeno bilo u Budimu. Nalaže mu oštro, da se ne usudi ubirati desetinu od Turopoljaca, što vrijegja njihovu plemićku slobodu, a da se drži točno osude već u tom izrečene.¹ Kako se čini, već je u tom izrečena bila kraljevska presuda, koja nam ali nije poznata.

Čini se, da je tim kraljevskim pismom dovršena kobna pravda izmegju kaptola i Turopolja, i da su unaprijed Turopoljci samo od svojih kmetova podavali desetinu. To nam je prilično jasno iz popisa crkvene desetine god. 1501., 1503., i 1538., u kojima nalazimo upisana imena gotovo samih neplemića, a što je imena ono nekotiko turopoljskih plemićkih u tom popisu, moguće je, da su to samo slična imena neplemića ili su doista neki plemići držali gorna trsja, od kojih se podavala desetina. U to doba podavala se u Turopolju desetina žita, vina, pčela i kolja.² Ova se desetina podavala u novcu. Desetinu ubirali su za kaptol turopoljski župnici i posebni punomoćnici. Tako je god. 1538. ovu ubirao Fabijan župnik sv. Kate (Dubranec) i Vrban sudac Berislavičev. Župnik Fabijan ubrao je bio 2 for. 40 denara manje 1 beč, župnik Ilija 8 for., kapelan Marko 43 denara i 1 beč, dočim je sudac Vrban utjeranu desetinu u iznosu od 65 denara svu zapio.³

¹ II. 2.

² II. 9.—10.

¹ II. 8.

² II. 180.—202., 212.—223., III. 43.—66.

³ III. 67.

*Urednik: Dr. Tkalčić: Otvor. spom. zagreb. besed. rije I.
- E. Langovai: Otvor. spomenici Turanulja.
- Jati: Otvor. spomenici Turanulja II. - Katal. list. 1911, br. 62.*

Adveniat regnum tuum